

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ МАКРООБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО ВІТЧИЗНЯНИХ ГРОМАДЯН В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

SOCIO-DEMOGRAPHIC FACTORS OF THE MACRO-IMAGE OF THE FUTURE OF UKRAINIAN CITIZENS IN CONDITIONS OF RUSSIAN AGGRESSION

У статті наведені результати онлайн-дослідження соціально-демографічних чинників макробразу (образу навколишнього світу) майбутнього серед різних категорій громадян України в умовах російсько-української війни. Дослідження проводилося у 2024 р. серед 572 осіб віком 18–83 роки (у середньому – 35,6 р.; переважна більшість – жінки) з різних регіонів України. Респонденти поділялися за шістьма соціально-демографічними ознаками: статтю, віком, рівнем релігійності, місцем перебування, мовою спілкування та сімейним станом. Використовувалася авторська анкета з елементами шкалювання. Оцінки майбутнього стосувалися власного населеного пункту, України та світу загалом. Як засвідчили результати, макробраз майбутнього у свідомості респондентів найбільше зумовлювався мовою повсякденного спілкування та рівнем релігійності. Найменшою мірою на уявленнях про майбутнє позначалися стать і сімейний стан. Чинники віку та місця перебування виявилися посередньо пов'язаними з макробразом майбутнього. На оцінках одних компонентів макробразу вони позначалися суттєво (рівень значущості майбутнього, міра активності використання різних способів впливу тощо), на інших або взагалі не позначалися (рівень оптимістичності футурологічних уявлень, рівень реального впливу на майбутнє), або ж позначалися лише в окремих випадках (рівень складнощів прогнозування майбутнього, оцінка вірогідності різних подій у майбутньому). Встановлено, що оцінка вірогідності перемоги України у війні з РФ у 2024 році була пов'язана з усіма досліджуваними соціально-демографічними чинниками. Натомість щодо активності використання творчості, само-розвитку, рівня складнощів прогнозування майбутнього світу, рівня оптимістичності уявлень про майбутнє свого населеного пункту жодних статистично вірогідних кореляцій і відмінностей між досліджуваними групами виявлено не було.

Ключові слова: українці, уявлення, макробраз майбутнього, соціально-демографічні чинники, війна.

The article presents the results of an online study on the socio-demographic factors influencing the macro-image (image of the world) of the future among different categories of Ukrainian citizens during the Russian-Ukrainian war. The study was conducted in 2024 with 572 participants aged 18–83 (average age 35.6; the vast majority were women) from various regions of Ukraine. Respondents were grouped according to six socio-demographic characteristics: gender, age, level of religiosity, place of residence, language of communication, and marital status. A questionnaire designed by the authors, with scaling elements, was used. Respondents evaluated their prospects in their locality, Ukraine, and the world as a whole. The results showed that the macro-image of the future in respondents' minds was most influenced by their language of everyday communication and level of religiosity. Gender and marital status had the least impact on views about the future. Age and place of residence were indirectly related to the macro-image of the future: they significantly influenced certain components (such as the importance attributed to the future and the degree of activity in using various methods of influence), but had no effect on others (such as optimism about the future or perceived real impact on it), and only occasionally influenced some aspects (such as the complexity of predicting the future or the perceived probability of various events). It was found that assessments of the probability of Ukraine's victory in the war with the Russian Federation in 2024 were associated with all the socio-demographic factors studied. However, no statistically significant correlations or differences were identified between the groups regarding the use of creativity, self-development, the complexity of predicting the world's future, or optimism about the future of one's locality.

Key words: Ukrainians, ideas, macroimage of the future, socio-demographic factors, war.

УДК 316.642.3: 316.65
DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.77.2.30>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Дроздова М.А.

к.психол.н., доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-1388-4955

Вступ. В умовах війни в Україні, коли російська агресія загрожує не лише територіальній цілісності Батьківщини та психологічному благополуччю вітчизняних громадян, але й іншим країнам, дослідження образу майбутнього світу постає неабияк актуальним. Важливо розуміти, як кожен громадянин нині зможе впливати / прогнозувати свій вплив на майбутнє, що зробити його менш абстрактним і більш усвідомленим. Перспективним уявляється дослідження зумовленості образу майбутнього різними чинниками, зокрема соціально-демографічними (адже вони лежать в основі структури будь-якого суспільства).

У вітчизняній науці вже склалася певна традиція вивчення масових уявлень про майбутнє

та їхньої соціально-демографічної зумовленості. Найбільшою мірою це стосується соціологів, що цілком природно. Наприклад, у низці соціологічних опитувань 2022–2025 рр. було виявлено специфіку образів майбутнього країни у зв'язку з такими чинниками, як стать [5], вік [2; 4; 5; 8; 9], регіон проживання [4; 7; 8; 9], мова буденного спілкування [8].

Доречно згадати ряд психологічних праць із цієї проблематики. Так, А. Коваленко й О. Рокета (2015) досліджували відмінності в образі майбутнього України в трьох групах молоді: яка проживала за межами України, яка планувала виїхати через рік, яка планувала залишитися в Україні. Було з'ясовано, що молодь із другої групи негативніше уявляла майбутнє, ніж інші [10].

О. Дроздов (2018), досліджуючи специфіку геополітичних уявлень майбутнього серед студентської молоді з різних регіонів (Донбасу, північного сходу, столиці – Києва), з'ясував, що регіональні відмінності найбільшою мірою були пов'язані з прогнозуванням перспектив соціально-економічного та зовнішньополітичного розвитку України, повернення контролю над Кримом [1].

І. Остапенко (2022) виявила демографічну специфіку уявлень про майбутнє. Зокрема, жінки, що залишилися в Україні, і чоловіки майбутнє країни більшою мірою пов'язували з розвитком української мови та культури, патріотизмом і почуттям гордості за країну, що прагне перемоги. Водночас у жінок, які перебували за кордоном, уявлення про майбутнє країни були ідеалістичними та містили інші акценти (космополітизм, спрямованість на розвиток громадянського суспільства, розв'язання екологічних проблем, інтеграція в міжнародні інституції, почуття гордості за країну завдяки її самоствердженню в геополітичному просторі) [3]. В іншому дослідженні І. Остапенко виявлено незначні міжрегіональні відмінності в уявленнях вітчизняної молоді про майбутнє. Хоча загалом усі респонденти вірили в те, що після перемоги Україна стане однією з найбагатших і найвпливовіших країн світу, усе ж молодь центру та заходу вірила в це дещо менше, тоді як молодь сходу – найбільше [6].

Попри незаперечну цінність зазначених досліджень у сучасній вітчизняній науці, на наш погляд, бракує психологічних розвідок щодо макрообразу (образу навколишнього світу) майбутнього воєнного періоду та його чинників. Тому **метою нашої статті** є дослідження соціально-демографічних чинників макрообразу майбутнього серед різних категорій громадян України в умовах російської агресії.

Виклад основного матеріалу. Вибірку дослідження, проведеного наприкінці січня – на початку березня 2024 р. в Google Forms, становили респонденти віком 18–83 роки (середній вік – 35,6; $n = 572$ особи), серед яких 85,3% жінок і 14,7% чоловіків. За місцем перебування на момент дослідження опитані поділялися на три групи: 1) за постійним місцем проживання (56,8%); 2) внутрішньо переміщені особи (11,7%); 3) зовнішньо переміщені особи (31,5%). За регіональним показником респонденти – більшою мірою вихідці з Чернігівської (44,1%), Київської областей та м. Києва (9,6%). Решта областей України (крім Донецької, Луганської, Запорізької та АР Крим, звідки не було жодного опитаного) представлена поодинокими досліджуваними. Серед зовнішніх мігрантів найбільше опитаних перебувало в Німеччині (8%) та Польщі (5,6%). Щодо мови повсякденного спілкування, то 50,1% спілкуються українською та російською однаковою мірою, 34,3% – українською та 14,7% – російською. За сімейним станом 42% мають власну сім'ю (партнера) та дитину (дітей); 25,25% не мають власної сім'ї (партнера), дітей;

22,4% мають власну сім'ю (партнера), але не мають дітей; 10,5% не мають власної сім'ї (партнера), проте є дитина (діти).

Вивчення макрообразу майбутнього відбувалося шляхом методу анкетування з елементами шкалювання. Пропонувалося 7 завдань, спрямованих на оцінювання за 10-бальною шкалою тверджень респондентів щодо складнощів прогнозування майбутнього, рівнів: оптимістичності уявлення про нього, значущості майбутнього, гіпотетичного та реального впливу на майбутнє навколишнього світу. Майбутнє стосувалося власного населеного пункту, України та світу загалом (тобто мікро-, мезо- та макрорівнів). Також опитані мали оцінити ступінь вірогідності ряду військових, політичних, соціально-економічних подій у майбутньому, а також міру активності використання різних способів впливу на майбутнє України. Математико-статистична обробка даних здійснювалася за допомогою програми SPSS v23. Використано методи кореляційного аналізу за Спірменом (для вивчення зв'язку особливостей макрообразу майбутнього з віком та рівнем релігійності) та міри статистичної вірогідності відмінностей за U-критерієм Манна – Вітні та H-критерієм Краскела – Волліса (для визначення відмінностей макрообразу майбутнього в різних групах залежно від статі, місця перебування, мови спілкування та сімейного стану). Отримані результати наведено в таблиці 1. Проаналізуємо їх.

Стосовно рівня складнощів прогнозування майбутнього навколишнього світу отримано лише поодинокі статистично вірогідні зв'язки. Так, показники **віку й рівня релігійності** виявилися прямо пропорційно пов'язаними зі складнощами прогнозування майбутнього власного населеного пункту. Припускаємо, що старші люди менш схильні до ілюзій та самовпевненості в оцінках майбутнього, оскільки спираються на свій життєвий досвід (не завжди позитивний) і реалії життя. А релігійні особи, напевно, міркують за принципом «усе в руках Божих» і більшою мірою сподіваються на долю, вплив Вищих сил.

З рівнем оптимістичності уявлень про майбутнє вік виявився взагалі не пов'язаним (мабуть, такі оцінки пояснюються впливом інших чинників), тоді як прямі кореляції зафіксовано між показником релігійності й рівнем оптимістичності уявлень про майбутнє України та світу. Можливо, позитивні оцінки майбутнього рідної держави та світу зумовлені більшою орієнтацією релігійних людей на Божу поміч («Бог не залишить, захистить, порятує усіх»).

Три рівні значущості майбутнього навколишнього світу були прямо пропорційно пов'язані з віком досліджуваних і зовсім не пов'язані з рівнем релігійності. Гадаємо, що оцінки міри значущості макрообразу майбутнього залежать насамперед від низки інших соціально-демографічних і особистісних чинників. Натомість з віком приходять мудрість і розуміння, що жити варто не одним днем, а зберігаючи майбутнє для нащадків.

Особливості макрообразу майбутнього досліджуваних у зв'язку із соціально-демографічними показниками та в різних соціально-демографічних групах

№	Особливості макрообразу майбутнього	Вік (кореляційний аналіз за Спірменом)	Рівень релігійності (кореляційний аналіз за Спірменом)	Стать (U-критерій)	Місце перебування (N-критерій)	Мова спілкування (N-критерій)	Сімейний стан (N-критерій)
1	2	3	4	5	6	7	8
	Рівень складнощів прогнозування майбутнього...						
1	... власного населеного пункту	.142**	.101*		p ≤ 0,001		
2	... України в цілому				p ≤ 0,001		
3	... світу загалом						
	Рівень оптимістичності уявлень про майбутнє...						
4	... власного населеного пункту						
5	... України в цілому		.090*		p ≤ 0,001		
6	... світу загалом		.120**			p ≤ 0,05	
	Рівень значущості (важливості) майбутнього...						
7	... власного населеного пункту	.172**		p ≤ 0,05			p ≤ 0,01
8	... України в цілому	.145**		p ≤ 0,05		p ≤ 0,05	
9	... світу загалом	.139**			p ≤ 0,05		p ≤ 0,05
	Оцінка вірогідності подій у майбутньому						
10	Перемога України у війні з РФ у 2024 р.	.108**	.209**	p ≤ 0,05	p ≤ 0,05	p ≤ 0,001	p ≤ 0,05
11	Перемога України у війні з РФ у 2025 р.		.143**			p ≤ 0,001	
12	Перемога України у війні з РФ через кілька років					p ≤ 0,001	p ≤ 0,01
13	Вступ України до ЄС					p ≤ 0,01	
14	Вступ України до НАТО		.084*			p ≤ 0,01	
15	Перетворення України на впливову демократичну європейську державу		.139**			p ≤ 0,001	
16	Покращення соціально-економічного становища України		.141**			p ≤ 0,001	
17	Подолання корупції в Україні					p ≤ 0,05	
	Потенційний (теоретичний) рівень свого впливу на майбутнє:						
18	... власного населеного пункту	-.087*	.099*		p ≤ 0,001		
19	... України в цілому	-.165**			p ≤ 0,01	p ≤ 0,01	
20	... світу загалом	-.112**	.087*			p ≤ 0,01	
	Рівень свого реального впливу на майбутнє:						
21	... власного населеного пункту		.133**		p ≤ 0,001	p ≤ 0,01	
22	... України в цілому		.160**		p ≤ 0,05	p ≤ 0,01	
23	... світу загалом		.161**				
	Міра активності використання вказаних способів впливу на майбутнє України:						
24	Чесна та якісна праця/навчання	.092*					
25	Творчість, саморозвиток						
26	Фінансова допомога ЗСУ та іншим структурам					p ≤ 0,001	

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8
27	Участь у роботі громадських / благодійних організацій		.099*			$p \leq 0,001$	
28	Участь у роботі політичних організацій	-.083*					
29	Військова служба	-.084*		$p \leq 0,001$	$p \leq 0,001$		
30	Патріотичне виховання дітей та молоді	.224**	.174**	$p \leq 0,001$		$p \leq 0,001$	$p \leq 0,001$
31	Збереження мови, нац. традицій	.139**	.159**	$p \leq 0,05$		$p \leq 0,001$	$p \leq 0,01$
32	Звернення до церкви / Бога, молитви за Україну	.242**	.661**	$p \leq 0,001$		$p \leq 0,001$	$p \leq 0,001$

Примітки: за даними кореляційного аналізу * – $p \leq 0,05$, ** – $p \leq 0,01$.

Від'ємні кореляції виявлено між усіма рівнями власного потенційного впливу на майбутнє та віком досліджуваних, а позитивні кореляції – між мікро- й макрорівнями теоретичного впливу на майбутнє та чинником релігійності. Уявлення молодших респондентів про вищий (порівняно зі старшими) рівень власного потенційного впливу на майбутнє пояснюємо певною самовпевненістю молоді, частково юнацьким максималізмом або ж відчуттям власної енергії, активності, сповнено-сті сил, перед якими, здається, світ «не встоїть». Враховуючи відомий факт зв'язку релігійності та екстернального локусу контролю, цілком зрозуміло, чому чинник релігійності не був пов'язаним з оцінкою міри власного теоретичного впливу на майбутнє України. Проте дивує виявлений зв'язок рівня релігійності й потенційного впливу на майбутнє свого населеного пункту та світу загалом.

Оцінки власного реального впливу на майбутнє на всіх трьох рівнях виявилися позитивно пов'язаними з релігійністю респондентів і зовсім не пов'язаними з віком. Імовірно, відчуття присутності Бога у власному житті робить релігійних громадян впевненішими у реальному впливі їх на майбутнє навколишнього світу.

Аналіз оцінок вірогідності різних подій у майбутньому дав змогу виявити єдину позитивну кореляцію між віком опитаних та їхнім уявленням про ймовірність перемоги України у війні з РФ у 2024 році (на час проведення дослідження це було актуальним). Мабуть, старші люди більше прагнуть спокою; вони стомилися від воєнних подій і жадали швидшого припинення війни. Натомість чинник релігійності був пов'язаний з уявленнями про міру ймовірності: перемоги Україні у війні з РФ у 2024, 2025 рр., вступу України до НАТО, перетворення її на впливову демократичну європейську державу, покращення соціально-економічного становища в Україні. Можливо, глибока віра в Бога, відчуття його підтримки дає можливість людям більше вірити в перемогу українців над ворогом, а також у політичний та економічний розвиток Батьківщини (з останнім, напевно, пов'язаний і вступ до НАТО як до союзу, що стереотипно уявляється «могут-

нім», здатним до захисту). А от відсутність зв'язку чинника релігійності з оцінкою вірогідності подолання корупції в Україні та вступу держави до ЄС важко пояснити.

Чинник віку виявився обернено пропорційно пов'язаним з активністю використання таких способів впливу на майбутнє України, як участь у роботі політичних організацій і військова служба, а прямо пропорційно – із чесною та якісною працею, патріотичним вихованням дітей і молоді, збереженням мови та національних традицій, зверненням до церкви / Бога. Чинник релігійності позитивно корелював з трьома останніми показниками й мірою участі в роботі громадських / благодійних організацій. Напевно, для старших і релігійних респондентів культурні, духовні й національні («соціоцентричні») цінності набувають більшої актуальності, що зумовлено вищим рівнем конформізму, життєвим досвідом, особливостями світогляду. З віком, бачимо, більше цінується й активніше використовується чесна та якісна праця / навчання, натомість менше – участь у роботі політичних організацій та військова служба. На наш погляд, це може бути пов'язано з об'єктивними чинниками (є певний віковий ценз на службу в армії), переоцінкою цінностей, появою нових пріоритетів, більш розвинутим критичним мисленням, а отже, адекватною оцінкою своїх можливостей та уподобань. Індивідуально-психологічними особливостями (доброта, милосердя, гуманістичні цінності тощо) пояснюємо активну участь опитаних з високим рівнем релігійності в роботі громадських / благодійних організацій.

Аналіз достовірних відмінностей за U-критерієм Манна – Вітні у **статевих групах** показав, що жінкам порівняно із чоловіками важливішим видавалося майбутнє власного населеного пункту й України в цілому. Мабуть, це пов'язано з більшою орієнтацією представниць прекрасної статі на сім'ю, дітей, матеріальний та емоційний добробут. Крім того, респондентки вище оцінювали ймовірність перемоги України у війні з РФ у 2024 році. Серед способів впливу на майбутнє

України вони частіше, за власним зізнанням, вибирали патріотичне виховання дітей та молоді, збереження мови й національних традицій, звернення до церкви / Бога. Усе це ми пояснюємо вищим у середньому рівнем конформізму жінок, більшою релігійністю їх та традиційно помітнішою роллю у вихованні, прищепленні вагомих цінностей. Натомість чоловіки заявляли про активніше використання військової служби, що відповідає дійсності.

Проаналізуємо статистично вірогідні відмінності **у групах за місцем перебування** (за Н-критерієм Краскела – Волліса). Прогнозувати майбутнє власного населеного пункту найскладніше було внутрішньо переміщеним особам, а найлегше – тим, хто перебував на момент дослідження за постійним місцем проживання. Останнє не викликає запитань, адже на місці завжди легше орієнтуватися в ситуації, ніж оцінювати цю ситуацію, коли ти не бачиш реалій життя рідного краю та вимушений адаптуватися до нових умов. Зате зовнішньо переміщеним вітчизняним громадянам, мабуть, зараз не актуально задумуватися про перспективи розвитку рідного населеного пункту, оскільки перебувають від нього за сотні / тисячі кілометрів, а на тимчасовому місці проживання все надто невизначене через специфіку культури, побуту тощо. Прогноз майбутнього України в цілому найважчим уявлявся тим, хто перебував за її межами, а найлегшим – українцям за постійним місцем проживання. Такі результати є цілком логічними.

Найоптимістичніші уявлення про майбутнє України зафіксовано у внутрішніх мігрантів (ВПО), а найпесимістичніші – у зовнішніх (ЗПО). Такі оцінки ЗПО можемо пояснити їхнім нинішнім життям в економічно розвинутіших та політично більш-менш стабільних країнах, без війни, руйнації та з якісною соціальною сферою (є з чим порівняти обстріляну й економічно та політично зруйновану Батьківщину). А от вищезазначені уявлення опитаних ВПО складно пояснити. Мабуть, вимушено перебуваючи за межами рідного краю, але все ж в Україні, вони мріють швидше повернутися до власних домівок (як відомо, «рідні стіни лікують») і уявляють свою майбутню державу відбудованою та процвітаючою.

Значущість майбутнього світу загалом найвище оцінювали досліджувані за межами України, а найнижче – респонденти за постійним місцем проживання. Ці результати, на наш погляд, є цілком обґрунтованими, адже народів, що захищає територіальну цілісність Батьківщини та власний добробут, «своя сорочка ближча», тоді як ситуація у світі менш вагома. Водночас зовнішнім вимушеним переселенцям, попри небадужість до рідної землі, актуальною видається зовнішня та внутрішня політика країн, що їх прихистили. Логічними також уявляються результати щодо оцінки вірогідності перемоги України у війні з РФ у 2024 році. Найбільше вірили в перемогу ті, хто на момент дослідження перебував в Україні, а най-

менше – ЗПО. Стомленим постійними бомбардуваннями й патріотично налаштованим українцям хотілося вірити у швидку перемогу над ворогом, до того ж Захід активно постачав зброю. А громадяни в еміграції, навпаки, проявляли менший оптимізм (для них самі згадки про російські атаки уявлялися жахливими) і більшу критичність та категоричність мислення – не так-то просто перемогти у війні з державою, що переважає за силою та територією.

Цікаво, що оцінки рівня потенційного та реального впливу на майбутнє власного населеного пункту й України в цілому виявилися однаковими. В обох випадках найвище оцінювали можливість власного впливу громадяни за постійним місцем перебування, а найменше – ЗПО. Такі дані не викликають запитань, як і той факт, що українці без зміни місця проживання для впливу на майбутнє України найактивніше використовують військову службу.

У групах **досліджуваних з різною мовою повсякденного спілкування** отримано такі результати. Найоптимістичніше уявляли майбутнє світу російськомовні опитані. Майбутнє України для них виявилось найменш значущим на протиположності українськомовним громадянам (для яких воно найзначущіше). Можливо, річ у рівні патріотизму відповідних груп – у російськомовних він може бути нижчим. Група російськомовних респондентів також вважала найменш вірогідними: перемогу України у війні з РФ у 2024, 2025 рр. (тут найвищі оцінки давали українськомовні опитані), через кілька років; вступ України до ЄС і НАТО; перетворення України на впливову демократичну європейську державу; покращення соціально-економічного становища та подолання корупції в Україні. Крім того, російськомовні українці найнижче оцінювали рівень свого потенційного впливу на майбутнє України та світу та рівень свого реального впливу на майбутнє власного населеного пункту й України. Нарешті, стосовно міри активності використання різних способів впливу на майбутнє України з'ясувалося, що вищезазначена група найрідше надавала фінансову допомогу ЗСУ та іншим структурам, брала участь у роботі громадських / благодійних організацій, забезпечувала патріотичне виховання дітей / молоді, збереження мови, національних традицій та найрідше зверталася до церкви, Бога, молитов за Україну. Знову ж таки, напевно, маємо справу з недостатнім рівнем патріотизму та національної свідомості цієї групи.

Результати у групах **з різним сімейним станом** (за Н-критерієм) продемонстрували, що опитаним без сім'ї, але з дитиною (дітьми) та із сім'єю і дитиною (дітьми) майбутнє видавалося важливішим, аніж тим, хто не мав сім'ї або мав, але без дітей. Отже, саме наявність дітей змушує більше замислюватися про майбутнє, що зрозуміло. Схожі дані було отримано щодо уявлень про рівень значущості світу загалом. Громадяни без сім'ї, але з дітьми були більше стурбованими майбутнім

навколишнього світу порівняно з несімейними. Крім того, одружені респонденти з дітьми більше вірили в перемогу України у війні з РФ у 2024 році, ніж одружені без дітей. А от у перемогу України через кілька років більше вірили досліджувані без сім'ї, ніж особи з повною сім'єю. Мабуть, в обох випадках до цього спонукав страх за дітей і бажання якнайшвидше припинити російську агресію, щоб захистити власних нащадків (чекати кілька років уявлялося небезпечним). Щодо міри активності використання різних способів впливу на майбутнє України, то маємо такі результати. Сімейні українці з дітьми зізнавалися, що частіше використовують патріотичне виховання дітей та молоді, ніж одружені без дітей. Неодружені громадяни з дітьми частіше вдавалися до збереження мови, національних традицій і звертали до церкви / Бога, ніж одружені без дітей. Знову ж таки можемо пояснити це переживанням сімейних досліджуваних за дітей і бажанням виховати їх у національних традиціях. Несімейні досліджувані також рідше зверталися до релігії.

Зазначимо, що оцінка вірогідності перемоги України у війні з РФ у 2024 році була зумовлена всіма досліджуваними соціально-демографічними чинниками. На нашу думку, це пояснювалося специфікою цієї складової макрообразу – оцінкою події найближчої часової перспективи, від якої безпосередньо залежать власний добробут і добробут рідної країни. Майже всі чинники (крім місця перебування) позначилися на частоті використання респондентами: патріотичного виховання дітей, молоді; збереження мови, національних традицій; звернення до церкви / Бога. Тобто припускаємо, що рівень патріотизму та релігійності не пов'язаний із місцем перебування респондентів. Натомість статистично вірогідних кореляцій і відмінностей між усіма досліджуваними групами щодо активності використання творчості, саморозвитку, рівня складнощів прогнозування майбутнього світу, рівня оптимістичності уявлень про майбутнє свого населеного пункту виявлено не було. Напевно, в оцінці цих складових макрообразу майбутнього пріоритетнішою виявилася роль інших (особистісних) чинників.

Висновки. Отримані результати вказують на найбільшу зумовленість макрообразу майбутнього у свідомості опитаних українців такими соціально-демографічними чинниками, як мова повсякденного спілкування та рівень релігійності. Ці чинники відбивають особливості світогляду вітчизняних громадян, а отже, їхній вплив на образ майбутнього навколишнього світу не викликає запитань. Найменшою мірою на уявленнях про навколишнє майбутнє позначаються стать і сімейний стан досліджуваних. Будучи досить формальними, ці чинники визначають оцінки лише окремих показників макрообразу майбутнього (наприклад, значущості певних рівнів макрообразу майбутнього, вірогідності перемоги України у війні,

міри активності використання окремих способів впливу). Чинники віку та місця перебування порівняно пов'язані з макрообразом майбутнього. На оцінках одних компонентів макрообразу вони можуть позначатися суттєво (рівень значущості майбутнього, міра активності використання різних способів впливу тощо), на інших або взагалі не позначаються (рівень оптимістичності футурологічних уявлень, рівень реального впливу на майбутнє), або ж позначаються лише в окремих випадках (рівень складнощів прогнозування майбутнього, оцінка вірогідності різних подій у майбутньому).

Оцінка вірогідності перемоги України у війні з РФ на момент дослідження була пов'язана з усіма соціально-демографічними чинниками. Проте вони не зумовлюють активність використання творчості, саморозвитку, рівень складнощів прогнозування майбутнього світу, рівень оптимістичності уявлень про майбутнє свого населеного пункту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дроздов О.Ю. Геополітичний образ майбутнього молоді з різних регіонів України в контексті психологічної безпеки. *Проблеми політичної психології*. 2018. Вип. 7 (21). С. 113–127.
2. Злобіна О., Бевзенко Л., Парашевін М., Шевченко С. Масові очікування українців щодо майбутнього країни (2024). URL: https://isnasu.org.ua/popsci/017_Zlobina_ta_in_-_Masovi_ochikuvannya_ukrainciv.php.
3. Остапенко І.В. Використання медіаконтенту для візуалізації уявлень молоді про майбутнє: виклики війни і євроінтеграція. *Проблеми політичної психології*. 2022. Вип. 11 (25). С. 126–141.
4. Підсумки 2023 року: громадська думка українців: прес-реліз Фонду «Демократичні ініціативи» (27.12.2023). URL: https://dif.org.ua/article/pidsumki-2023-roku-gromadska-dumka-ukraintsv?fbclid=IwAR3_vkElf71tHks9IVcoCpHYHiq2w3tP7cOUWdJDCSHnl_zUzosrRrWnVsQ.
5. Соціологічне дослідження до Дня Незалежності: уявлення про патріотизм та майбутнє України (16–20 серпня 2023 р.) : прес-реліз СГ «Рейтинг» (24.08.2023). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/soc_olog_chne_dosl_dzhennya_do_dnya_nezalezhno_uvavlennya_pro_patr_otizm_ta_maybutn_ukra_ni_16-20_se.html.
6. Сучасна українська молодь: регіональні особливості ідентифікації [Електронне видання] : монографія / За наук. ред. І. Остапенко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2024. 127 с. URL: <https://ispp.org.ua/2025/03/05/monografiya-suchasna-ukraiinska-molod-regionalni-osoblyvosti-identyfikacii/>.
7. Чи йдуть українці до єднання і як українці бачать майбутнє України : прес-реліз КМІС (09.07.2025). URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1540&page=1>.
8. Яким українці бачать майбутнє України через 10 років і готовність терпіти матеріальні труднощі : прес-реліз КМІС (07.11.2022). URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1157&page=1>.

9. Яким українці бачать майбутнє України через 10 років : прес-реліз КМІС (29.12.2023). URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1348&page=1>.

10. Kovalenko A.B., Roketa O.L. Youth's imagery features of their own future and future of Ukraine. *Укра-*

їнський психологічний журнал. 2016. № 1. С. 50–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukpsj_2016_1_7.

Стаття надійшла у редакцію: 13.09.2025

Стаття прийнята: 25.09.2025

Опубліковано: 17.11.2025